

Vallavkastning på fårgårdar

Gårdar med lammproduktion är i många fall små och ligger i områden med sämre jordarter. Jordart och jordmån är oftast mycket varierande, vilket innebär stor variation i vallavkastning.

Det är ganska vanligt att man på fårgårdar låter vallarna ligga under flera år innan de nyanläggs, i många fall beroende av stenbunden mark. Ju längre vallen ligger desto mer ogräs blir det i den. Eftersom en övervägande del av alla fårägare håller sina får på djupströbädd tillförs det sällan någon gödsel till vallen annat än vid vallanläggningen. Dessutom är kväveinnehållet i djupströgödsel minimalt.

Studie av vallens avkastning

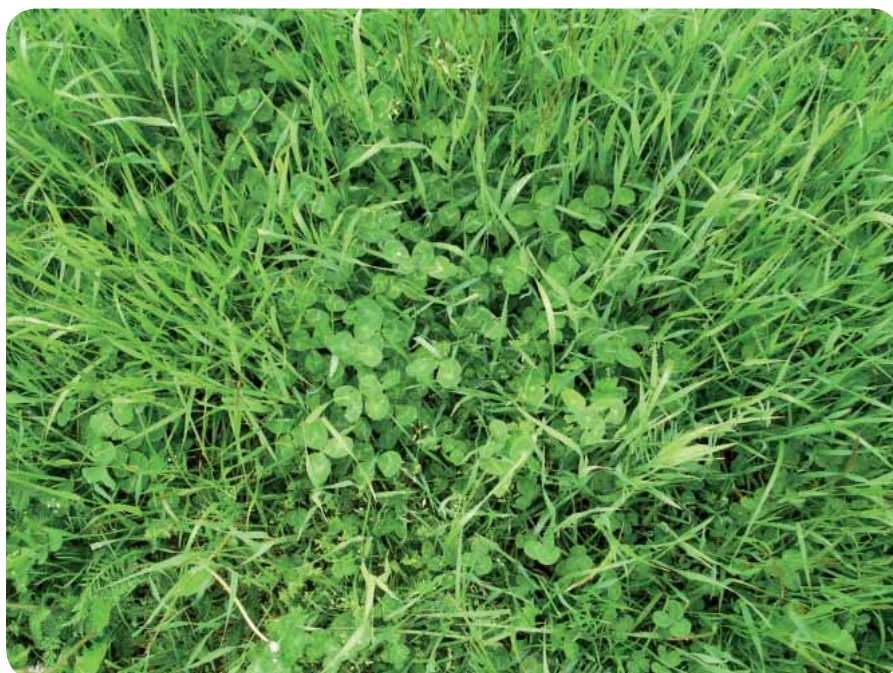
För att få en uppfattning om vallens avkastning och näringsinnehåll på fårgårdar gjordes en studie av vallens avkastning

och sammansättning på två gårdar i västra Sverige där växtodlingen drivs ekologiskt. Naturligtvis bör avkastningen registreras några år i följd för att få en rättvis uppfattning om avkastningen. I undersökningen följdes avkastningen bara under två år på en gård och ett år på en annan gård. Under 2006 då båda gårdarna var med i undersökningen var vädret mycket varmt och torrt under högsommaren och stora delar av vallen torkade ner, vilket påverkade avkastningen negativt.

Vallavkastningen på dessa gårdar var inte högre än 1 500 till 2 000 kg ts per ha och år i genomsnitt för två skördar. Vissa vallar avkastade dock upp till 4 000 kg ts per ha. Ofta betades den tredje skörden, vilket innebär en något högre genomsnittlig avkastning per ha. Genom att så liten skörd bärgas per skördetillfälle blir foderkostnaden hög. Näringsinnehållet varierade. Förstaskörden var genomgående av hög kvalitet på båda gårdarna (10,8-11,8 MJ/kg ts och 112-177 g rp/kg ts). På den ena gården var dock energivärdet i andraskörden förhållandevis lågt, medan proteininnehållet var högt.

Många fårägare låter sina vallar ligga alldeles för länge: En nyetablerad vall har mycket bättre förutsättningar att avkasta bra. Foto: Einar de Wit.

Klöver innebar en nyckelposition inom den ekologiska vallodlingen. Foto: Annika Arnesson.

På den ena gården anser man att man har svårt att få en bra valletablering, speciellt på de torra grusbackarna. Detta resulterar ofta i hög ogräsmängd. Man hade bland annat prövat att så in i vickor som skyddsgröda under 2004. På grund av mycket regn skördades vickern senare än planerat. Den hade då lagt sig och kvävt insåningsgrödan. Förstaårsvallen blev lycklig med mycket ogräs och avkastningen blev följaktligen låg. Dessutom visade sig vickern vara svårpackad i plansilon vilket resulterade i ett ensilage av sämre hygienisk kvalitet.

På den andra gården som hade bra jordmån var det ett bra vallbestånd och relativt gott halväxtninnehåll i andra- och tredjeårsvallen. Förstaskörden gav relativt

Att odla vall på ekologiska fårgårdar innebär många svårigheter. Bland annat är djupströgsel svår att använda till vallen. Foto: Annika Arnesson

hög avkastning, men på grund av den svåra torkan blev det ingen andraskörd. I stället putsades vallen och man kunde ta en skörd till i september. Vallinsådden året innan hade misslyckats och förstaårsvallen gav en mycket låg avkastning.

Erfarenheterna från denna begränsade studie visar hur viktigt det är att få en bra valletablering för att få tillräckligt med baljväxter i vallen och ett kraftigt bestånd som kan konkurrera med ogräsen. Otillräckligt med kväve från stallgödsel och ett lågt baljväxtinslag har gett låga avkastningar.

Hur ska vi kunna förbättra valletableringen och få högre avkastning på de ekologiska vallarna på fårgårdar?

Enligt en nyligen genomförd studie av Bodil Frankow-Lindberg på SLU har man konstaterat att vallfröblandningens sammansättning har betydelse för valletablering och konkurrens gentemot ogräs. För att lyckas med vallanläggningen är det enligt Bodil viktigt med en fast såbädd, att man sår grunt och att man har en för området anpassad fröblandning. Ett vanligt råd för att minska ogräsinslaget är att gödsla vallen redan från början. Detta skulle kunna lösas genom att köpa in godkänd flytgödsel från någon annan gård eller ett godkänt ekologiskt gödselmedel.

Studien visade också att den största ogräsbegränsande effekten fick man genom att blanda både röd- och vitklöver samt minst två olika gräsarter. Rödklövern dominerar då första året och vitklövern ersätter rödklövern med tiden. Dessutom är det fördelaktigt att välja gräsarter som har kompletterande egenskaper t.ex. olika livslängd. I en vall med flera arter minskar risken för att det ska finnas lediga utrymmen där ogräs kan få chans att utvecklas.

Vallodlingen på Bäckgården

På en fårgård med ekologisk växtodling på lerjord har man under ett antal år tillämpat en intressant växtföljd. Man tillämpar en treårig växtföljd med insädd i havre första året, där havren går till mogen skörd. Förstaårsvallen skördas till ensilage och andraårsvallen betas av fåren. En standardblandning med rajgräs, timotej, ängssvingel, ängsgröe, rödklöver och vitklöver används med en extra tillsats av vitklöver. Under år tre när vallen betas putsas vallen efter varje avbetning med en slätterbalk. Det putsade materialet får ligga kvar. Genom denna modell får man ut djupströgseln på alla skiften vart tredje år, vilket gynnar både valletablering och avkastning. Vallen ger oftast den högsta avkastningen första året och fåren får alltid "parasitfria" beten. Brukarna upplever att de får

en hög avkastning på vallen och att det inte verkar skilja mycket mot konventionellt odlad vall.

Djupströgsel i växtföljden

De flesta fårgårdar har en valldominerad växtföljd med ett år spannmål med insädd och därefter vall under några år. Vanligtvis plöjs fårens djupströgsel ner i samband med vallbrottet. Det finns dock fall där man låter vallarna ligga under längre tid och då man vill sprida gödseln på vallen. Eftersom det finns risk för att gödseln ska förorena ensilaget om man sprider på våren är det bättre att sprida gödseln till vallen under november månad. Det är ingen större skillnad i näringstillförsel vare sig man sprider djupströgsel i november eller på våren. För att i möjligaste mån undvika förorening av ensilaget bör gödseln spridas så jämnt som möjligt. Dessutom är det lämpligt att välta vallen på våren. En ytterligare åtgärd för att undvika förorening av ensilaget kan vara att skörda vallen med en högre stubbhöjd i första skörd efter gödselspridning.

Summering

Sammanfattningsvis kan konstateras att vallanläggningen är mycket viktig och att det krävs tillförsel av kväve i form av en hög andel baljväxter eller i form av gödselmedel för att få en hög vallavkastning och hindra ogräsen.

På den konventionella fårgården finns större möjligheter till en högre vallavkastning eftersom kväve kan ges i form av handelsgödsel både vid valletablering och under vallens liggtid. Gödslingen gör dock att baljväxtandelen blir mindre.

Oavsett om du är ekologisk eller konventionell fårägare är det viktigt att skörda vallen i ett tidigt utvecklingsstadium, då gräsen är i begynnande axgång, för att få en hög näringsmässig kvalitet på det skördade ensilaget och en hög konsumtion hos tackorna. Utfodring av ensilage med högt näringsinnehåll till tackor och lamm ger förutsättningar för ett bra produktionsresultat beträffande tillväxt och slaktkroppsegenskaper enligt studier som utförts vid SLU i Skara.

Annika Arnesson & Jesper Eggertsen